

УДК 316.2

Стельмах Вікторія

ПОЛІТИЧНА ІДЕНТИЧНІСТЬ І ПОЛІТИЧНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ

У статті досліджено джерела і розвиток концепту політичної ідентичності в західній науковій думці. Особливо розглянуто зв'язок і співвідношення політичної ідентичності із процесом політичної соціалізації у поглядах російських і вітчизняних науковців.

Ключові слова: політична ідентичність, політична соціалізація.

Stelmakh V. Political identity and political socialization

The Author deals with the sources of the concept of political identity in western political science. Also the correlation between political identity and political socialization is analyzed from the point of view of Russian and Ukrainian political scientists.

Key words: political identity, political socialization.

Стельмах В. Политическая идентичность и политическая социализация

В статье исследовано истоки и процесс развития концепта политической идентичности в западной политической мысли. Также рассмотрено связь и соотношение между политической идентичностью и процессом политической социализации в работах представителей научной мысли России и Украины.

Ключевые слова: политическая идентичность, политическая социализация.

Проблема ідентичності в сучасному мінливому світі є актуальною з огляду на трансформаційні процеси і стійку тенденцію до демократизації окремих регіонів, а також загальний процес глобалізації, проблеми економічного розвитку, прагнення політичної і соціальної стабільності. З тих самих причин зростає зацікавленість серед вчених проблемами політичної соціалізації молоді.

Поняття ідентичності (від лат. «*identicus*» – тотожність) – багатогранне, з одного боку просте для розуміння на побутовому рівні, і водночас багатозначне як науковий термін. Соціологічні науки розрізняють соціальну, групову, етнічну й культурну ідентичність. Серед основних концептів – психофізіологічна, соціальна і самоідентифікація. Значний вплив на розвиток концепції ідентичності мали роботи інтеракціоністів Е. Гоффмана, Дж. Міда, Р. Мертона, Т. Парсонса, які в ідентичності бачили точку зору і позицію «іншого Я» щодо власного «Я». З. Фрейд і його послідовники під ідентифікацією розуміли позитивне ставлення до членів своєї групи і негативне – до інших груп. Т. Лукман і П. Бергер у рамках теорії соціального конструктивізму поставили питання про вирішення проблеми ідентичності особистості лише у рамках конкретного суспільства. Ці самі теорії склали теоретико-методологічну основу концепції політичної соціалізації.

Політична наука, своєю чергою, розглядає політичну ідентифікацію і явища та процеси, які з нею пов'язані. Як свідчить У. Дж. Маккензі, поняття політичної ідентичності першим до розгляду й аналізу запропонував американський професор Л. Пай приблизно у 1960-му році. Таким чином, останній переосмислив одне із базових понять психології розвитку Е. Еріксона – кризи персональної ідентичності [7, с. 49]. Пізніше С. Паркер у спробі поєднати концепти політичного й індивідуального зазначив, що на особистісному рівні політична ідентичність може поєднуватися із національною, расовою, культурною, релігійною, класовою, статевою та іншими «ідентичностями», які, маючи спільні психоемоційні механізми, можуть послаблювати або підсилювати один одного. З огляду на зростаюче розуміння політичної поведінки не лише як такої, що притаманна політичним партіям і не лише у рамках боротьби за владу, а як таку, що організовується в межах громадянського суспільства через інститути національної держави, С. Паркер наголошував на тому, що політична ідентичність не визначається лише індивідуальними симпатіями чи ворожістю до окремих політичних партій і лідерів попри те, що такі почуття можуть бути необхідним компонентом політичної поведінки. Швидше сама «конституція держави», тобто її соціальна та економічна структури, регіональний і культурний поділ, ключові історичні процеси, які сприяли формуванню політичних інститутів, стимулювали появу настанов, у яких верти-

каль громадянського суспільства (особистість, сім'я, місце роботи і проживання, регіон, нація) взаємодіють із горизонтальними утвореннями (клас, релігія, мова, раса, культура) [9, с. 107–108].

Досліджуючи процеси переходу від групової ідентичності до політичних утворень, Л. Хадді зазначає, що політична ідентичність – це соціальна ідентичність із політичною доречністю [6, с. 4]. Свої висновки авторка, професор політологій, робить, частково посилаючись на дослідження британських учених Д. Сіндіка і С.Д. Річера щодо прямої залежності між усвідомленням групової залежності і політичними атитюдами членів групи [10]; американських дослідників поведінки виборців Л. Месон [8], Дж. Фаулер та С. Кам [5], які виявили, що американці, які більшою мірою ідентифікують себе з певною політичною, ідеологічною або національною групою, виявляють більшу готовність до волонтерської діяльності, благодійних внесків, участі у передвиборчій агітації й у голосуванні на виборах; робіт Е. Тайсс-Морс [11] і С. Дж. Уонг [12] щодо впливу національної ідентичності на політичну свідомість і поведінку. Сама Л. Хадді розглядала питання ідентичність у зв'язку із поняттям патріотизму й участі у виборах, вважала групову ідентичність одним із засобів формування і підтримки політичної ідентичності й однорідності.

На пострадянському просторі до початку 1990-х років проблему політичної ідентичності розглядали в рамках марксистської ідеології через розуміння класової свідомості, коли економічний стан класу і його потреби є підґрунтям для вибору політичної поведінки. Суспільно-політичні зміни 1990–1991 років дали поштовх новим напрямам досліджень. В Україні питання політичної ідентичності розглядали П. І. Бублик, О. Л. Добржанська, О. М. Карп'як, Н. П. Пашина, О. Резнік, О. Скар, О. М. Яновська. У Росії окреслене питання цікавить Ю. Л. Качанова, А. І. Ковальова, А. А. Малькевича. О. В. Попову, С. А. Соловійова, М. В. Руткаускайте та інших.

Питання зв'язку політичної соціалізації і політичної ідентичності – двох концептів політичної науки, інтерес до яких лише зростає у зв'язку із трансформаційними процесами у Європі і світі – виноситься на окремий розгляд науковцями досить рідко і бачення цього зв'язку неоднозначне.

Російська дослідниця М. В. Руткаускайте розглядала політичну ідентичність як «механізм процесу політичної соціалізації»,

який перетворює процес спрямованої і стихійної політичної соціалізації до певного результату, чим також є політична ідентичність [1]. Інший російський науковець С. Соловійов вважає, що у суспільстві, розділеному на реальності, «ідентичності набуваються особистістю в процесах соціалізації і знаходяться у стані взаємозв'язку». Відповідно соціалізація – процес становлення ідентичності [3].

О. М. Яновська, українська дослідниця, вважає, що «формування політичної ідентичності можна розглядати як процес політичної соціалізації, визначення суб'єктивних дефініцій і політичного протистояння з членами спільнот, які розділяють іншу ідеологію» [4]; «політична ідентифікація є формою політичної соціалізації особистості» зазначає О. Скар [2, с. 91]. Значною мірою такий зв'язок виявляється на вторинному етапі політичної соціалізації, коли відбувається безпосереднє включення до політичного життя суспільства, відбувається взаємодія між особою або групою і певними політичними інститутами: органами влади, партіями, рухами і громадськими організаціями. Сучасна політична культура українських громадян не передбачає активної політичної соціалізації молоді в юнацькому віці, тому переважно їх політична ідентичність формується на основі власного досвіду під впливом стихійної соціалізації і нетрадиційних форм політичної участі.

З огляду на вищезазначене, доходимо висновку, що політична ідентичність особистості – це усвідомлення себе, своєї ролі і місця у політичному процесі; тоді як політична соціалізація – процес загальної адаптації до політичного процесу через ознайомлення і свідоме прийняття політичних цінностей і настанов, набуття навичок політичної діяльності й атитюдів, тобто політичної культури у широкому розумінні. І, як свідчать сучасні реалії, обидва концепти потребують подальшого аналізу й деталізації.

Література:

1. Руткаускайте М. В. Политическая идентичность как результат процесса политической социализации / Руткаускайте Марите Викторасовна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sibac.info/index.php/2009-07-01-10-21-16/569-2012-01-16-14-59-18>.
2. Скар О. Особливості політичної ідентичності старшокласників [текст] / О.Скар // Соціальна психологія. – 2004. – № 5 (7). – С. 90–94.

3. Соловьев С. А. Политическая социализация, идентичность и образование / С. А. Соловьев // Всероссийская социологическая конференция «Образование и общество» – 20–22 октября 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ssa-rss.ru/abstract_bank/1252918323.pdf.

4. Яновська О. М. Політична ідентичність населення України / О. М. Яновська // Актуальные проблемы современных наук – 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2011/Politologia/10_87746.doc.htm.

5. Fowler, J. H. Kam, C. D. «Beyond the Self: Social Identity, Altruism, and Political Participation. *The Journal of Politics*, 2008,69(3): 813-827P.

6. Huddy, L. From Group Identity to Political Cohesion and Commitment / Leonie Huddy // Oxford Handbook of Political Psychology. 2013. / Leonie Huddy, David O. Sears, and Jack Levy (Eds.). -New York: Oxford University Press, 2013. 71p.- [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://www.surrey.ac.uk/politics/research/researchareasofstaff/isppsummeracademy/instructors%20/Huddy_GroupIdentity_Handbook_2013%20\(2\).pdf](https://www.surrey.ac.uk/politics/research/researchareasofstaff/isppsummeracademy/instructors%20/Huddy_GroupIdentity_Handbook_2013%20(2).pdf)

7. Mackenzie, W.J. Political Identity. – Harmondsworth, Manchester University Press, 1978. – 185 p.

8. Mason, L. Political Identity: Alignment and Polarized Behavior. (A paper presented at the annual meeting of the International Society for Political Psychology), Istanbul, Turkey, July 9-12, 2011.

9. Parker, S. Political Identities // Italian Cultural Studies / David Forgacs and Robert Lumley (eds.). – Oxford: Oxford University Press, 1996. – P.107-128.

10. Sindic, D., & Reicher, S. D. ‘Our way of life is worth defending’: Testing a model of attitudes towards superordinate group membership through a study of Scots’ attitudes towards Britain. – *European Journal of Social Psychology*. -(2009)39.- P.114-129.

11. Theiss-Morse, E. Who counts as an American: The boundaries of national identity. New York, Cambridge: Cambridge University Press.-2009. – 169 p.

12. Wong, C.J. Boundaries of obligation in American politics: Geographic, national, and racial communities. -New York, Cambridge University Press, 2010. – 264 p.